

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	22.08.2019
Received / Makale Geliş	28.05.2019	Published / Yayınlanma	25.08.2019

BATI SİYASET DÜŞÜNCESİNDE MEKÂN FELSEFELERİ VE VIRGINIA WOOLF'UN 'KENDİNE AİT BİR ODA'SI

SPACE PHILOSOPHIES IN WESTERN POLITICAL THOUGHT AND VIRGINIA WOOLF'S 'A ROOM OF ONE'S OWN'

Doç. Dr. İdris DEMİREL

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Sistemik Felsefe ABD, Manisa / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-7011-2532

ÖZET

Batı siyaset düşüncesinde mekân felsefeleri belirli bir yer ve anlama sahiptir. Mekân felsefeleri, Batı siyaset düşüncesinin en önemli konuları arasında yer almaz. Ve fakat devlet, iktidar, halk, yasa/hukuk, siyasal yönetim biçimleri, siyasal ilahiyat, insan doğası, toplumsal cinsiyet, toplumsal sınıflar gibi konular işlenirken mekân konusu da gündeme gelir. Bu gündeme geliş genelde dolaylı ve tamamlayıcı mahiyette olur. Mekân konusuna Batı siyaset düşüncesinin dışında, doğa bilimlerinde, sosyal bilimlerde ve edebiyatta da rastlanır. Bu disiplinler arasında zaman zaman geçişmeler de olur. Mekân konusuna önem veren edebiyatçılardan biri de Virginia Woolf'tur. Woolf'un bir mekânla doğrudan ilgili bir eseri vardır. Bu eser, 'Kendine Ait Bir Oda'dır.

Bu incelemede amaç, Batı siyaset düşüncesindeki mekân felsefelerini ve Woolf'un 'Kendine Ait Bir Oda' adlı eserini birlikte irdelemektir. Yöntem olarak, incelemenin hem tasvirî/betimsel hem de eleştirel olması hedeflenmiştir. Niceliksel yaklaşım değil, niteliksel yaklaşım benimsenmiştir. Belgesel araştırma yapılmıştır. İnceleme sonucunda ortaya ilgili literatürler yönüyle karşılaştırmalı çalışmalara elverişli bulguların çıkması beklenmektedir.

Anahtar Kavramlar: Batı siyaset düşüncesi, V. Woolf, Mekân, Kendine Ait Bir Oda, Felsefe

ABSTRACT

The philosophies of space in Western political thought have a particular place and meaning. Philosophies of space are not among the most important topics of Western political thought. And but, while the subjects such as state, power, people, law, forms of political administration, political theology, human nature, gender, social classes are discussed, the subject of space comes up. It is usually indirect and complementary. Apart from Western political thought, the subject of space is also found in natural sciences, social sciences and literature. There are also occasional intersections between these disciplines. One of the literati who cares about the subject of space is Virginia Woolf. Woolf has a opus directly related to a space. This opus is 'A Room of One's Own'.

In this review, the aim is to examine the philosophy of space in Western political thought and Woolf's work 'A Room of One's Own' together. As a method, the review was aimed to be both descriptive and critical. The qualitative approach, not the quantitative approach, has been adopted. Documentary research has been conducted. As a result of the review, it is expected that findings favorable to comparative studies for the relevant literature will emerge.

Key Words: Western political thought, V. Woolf, Space, 'A Room of One's Own', Philosophy

1. GİRİŞ: SİYASAL BAĞLAMDA MEKÂNLAR VE MEKİNLER

Mekân, dar anlamda felsefe ve geniş anlamda düşünce tarihinde, üstünde kimi zaman zahiren, kimi zaman zımnî ve fakat her halükârda öteden beri ve sıklıkla durulan konulardan biridir. Bu üzerinde sıklıkla durulma realitesi Sokrates, Platon ve Aristoteles çizgisinde öne çıkan ve sistematikliğiyle maruf olan antik Yunan siyaset düşüncesi için bilhassa geçerli olduğu gibi, sonraki Batı siyaset düşüncesi için de geçerlidir. Mezkûr Antik Yunanlılar için, 'philosophia (φίλοσοφία)'nın, 'sophia (σοφία)'sında, Türkçesiyle, hikmetinde; bilgeliğinde yönetim ve siyasi örgütlenme biçimleri; hangisinin daha iyi, elverişli, mekinler için mutluluk doğurucu, ilahî gereklilik ve anlayışlara uygun... Düşeceği bağlamında birbirleriyle karşılaştırılıp eleştirel biçimde değerlendirilirken zımnî bir ontolojik ve epistemolojik ön kabul handiyse bütün düşünürler için, varlığını değiştirmeksizin korur. Bu ön kabul mekânla ilgilidir. İnsana, toplumsallığa, siyasallığa ilişkin en iyinin ne olduğuna dair verilen bilginin, varlık, teşkilatlanma ve haliyleecessüm edip ete kemiğe bürünme birimi... Ne olursa olsun mekândır ve sitedir. Site yani polis (πόλις); kent-devlet yahut şehir-devlettir. Aristoteles'in kendi sözleriyle:

“Son topluluk çeşitli köylerin bir araya gelmesiyle oluşan kent devletleridir. Böylece süreç tamamlanmış olur. Başlangıçtaki hedef sadece yaşamak iken, şimdi ‘iyi yaşamak’ amaç/erek/telos halini alır. Bu nedenle eski topluluklar gibi kent devletleri de doğal bir topluluk olarak nitelendirilmelidir... Devletin doğal bir büyüme/gelişim olduğunu ve insanın doğası gereği bir siyasal canlı olduğunu söyleyebiliriz... Bir insanın kente ya da kent devletine ait olup olmamasından, onun çok iyi ya da çok kötü bir insan olduğunu anlayabiliriz... Kent ya da devlet, aileden yahut başka bir toplumsal birlikten önce gelir. Çünkü bütün, parçadan önce gelmelidir.” (Aristoteles; 2017: 25 – 27)

Şehir-devlet, Yunan zihniyet ve pratiğinde hem bir ruhanî ve dinî ünite, hem sosyal ve medenî form, hem de iktisadî ve siyasal bir bütünlüktür. (Ebenstein ve Ebenstein: 2000: 20) Ki kent/şehir ile devlet, Aristoteles’in de alıntılanan sözünden çıkarsanabileceği gibi, uzun bir dönem için zaten aynı anlama karşılık gelecektir. Mekân minvalinde bütünlüklü bir devlet tasavvuruna rağmen Yunanlılar için yine mekân dolayımında doğa (φύσις) ve/veya evrenin (κόσμος) aynı bütünlük nazarıyla değerlendirilmediği de bir tespit olarak söylenmelidir.

Antik Yunan’dan Helenistik periyoda ve akabinde Roma İmparatorluğuna gelindiğinde Roma’nın temsil ve tesir kabiliyeti en yüksek felsefi topluluğu olarak Stoacılar öne çıkacaktır. Stoacılar, diğer hususiyetlerinden başka, mekân düşünceleriyle de farklıdır. Zira onlarda mekân olarak artık *bir-dünya* vardır. İnsanların birliği gibi *doğanın*; bütün *evrenin* de birliği düşünülür. Gerek Antik dönemin halef konumundaki Stoacıları gerekse Cicero, köle Epiktetos, imparator Marcus Aurelius gibi selef konumundaki Roma stoacıları bir dünya devleti, bir ‘evrensellik’ tahayyülüne sahiptirler. (Ebenstein ve Ebenstein, 2000: 141-143) Onlar, muhayyel bir sistemin, yönetim biçiminin, hukukun, en uygun siyasallığın... Sınırlarını bütün dünyaya teşmil ederek, mekânın düşünülebilirliğinin ilke düzleminde bir inkılâba yol açmışlardır. Stoacılardan hemen sonra gelen Saint Augustinus ise ‘Tanrı Devleti’yle, Batı siyaset düşüncesine hem zaman itibarıyla hem coğrafya itibarıyla tüm toplumlara ve tarihlere şamil olan başka türden ve Hıristiyan siyaset felsefesiyle iç içe bir mekân algısını dâhil eder.

Kendisine doğrudan mekânı konu edinmeyen çeşitli düşünce verimlerinde de aslında ve temelde bir mekân ön-bilgisi daha doğrusu içerisine mekân ön-bilgisini de alan bir ontoloji ve epistemoloji her daim söz konusudur. Batılı siyaset, yönetim, hukuk ve rejimlere ilişkin tasarım ve ütopyaların yönünün tayininde mekânın özellikleri belirleyici bir faktör olarak görülmektedir. Diğer açıdan genelde mekân tasavvuru özeldir kentsellik, kente yapılan vurgu bir başka yönüyle yine önemlidir. Zira Antik Yunan’dan neredeyse iki bin dört yüz, iki bin beş yüz yılı aşkın bir zaman sonra edebiyattaki modernizmin ya da bir edebiyat hareketi olarak modernizmin belirginleşmesinde kendisine odaklanılan olgu; bir daha mekân bağlamında ortaya çıkmakta, büyük ölçüde kent ve onun uzanımında kent hayatı olmaktadır. Kentten yola çıkılmış tekrar kente dönüşmüştür. “Of Not Being A Jew”deki “*Bir çevrim tamamlandı mı şimdi?/Yine mi döndüm başa?*” (Özel, 2011: 163) sorusuna karşılık verircesine adeta iki bin beş yüz yıl sonra -evet- bir çevrim tamamlanmış ve mekân yönüyle yine başa; yine kente dönüşmüştür.

Batı siyaset düşüncesinin önemli isimlerinden biri olan Tocqueville’in felsefî ve sosyolojik yazılarının temel vasıflarından biri de kent üzerine odaklanmadır. Tocqueville yönüyle aynı medeniyet havzasında yer alıyor olsa bile Amerika Birleşik Devletleri’ni Avrupa’dan ayrı görmek gerekir. Bu ayrı görmeyi iktiza eden ana hususlardan biri, mekâna dair farkındalık, onun kendi kavramlaştırmasıyla ‘kent bilinci’dir. Kent bilinci ve ‘kentli ruhu’, demokratik bir ülkeyi ve demokratik yönetimleri sürdürmek için olmazsa olmazdır. Avrupa’da değil ama Amerika’da olduğu gibi bireylerin, kendilerini, yaşadıkları kentlerin ayrılmaz bir parçası olarak görmeleri ve kentlerdeki kamusal hayatın özgürlüğün gereklilikleri doğrultusunda yapılandırılması... Bütün bunların hepsi ona göre çok önemlidir. (Duman, 2016: 765) Yine kentle ilgili ama başka bir husus olarak şu da söylenmelidir ki, kentlerdeki mekânların düzenleniş biçimlerinin kapitalizm ve toplumsal tabakalar-sınıflar yönünden de önemi söz konusudur. Kapitalizmin sınıfsal karakteri bir yönüyle merkez (metropol) ve çevre (periferi) uluslar arası belirlemeleri üzerinden görünürleşirken, diğer yönüyle kır-kent farklılıklarıyla, kent peyzajlarıyla, kentlerdeki ‘site’, ‘rezidans’ ve komşuluk tarzlarıyla... Görünürleşmektedir. (Giddens, 2005: 386)

Mekânların kendi mekinleri insanlar ve toplumlar üzerindeki tesirleri yahut yansımaları da önemlidir. Bu bapta, *Kanunların Ruhunu*'nun yazarı Montesquieu, iklimin ve coğrafyanın etkisinden bahseder. (Montesquieu, 1873:414; Ebenstein ve Ebenstein: 2000: 410-411; Beriş, 2016: 510 - 511) Adada, çölde, dağda, platoda, havaların şöyle ya da böyle seyrettiği bir yerde yaşamak yahut ülkenin büyük - küçük, toprağın ise verimli - verimsiz oluşu... Hepsi yani 'doğa kanunları' da toplumsal ve siyasal örgütlenme biçimleri üzerine etkide bulunmaktadır. Ha keza, Montesquieu'den takriben dört yüz yıl önce, Batı siyaset düşüncesi içinde yer almayan, Batılı olmadığı için de üstü örtülen ve kendisinden sarfı nazar edilen bir isim kimliğiyle İbn-i Haldun için de öyledir: Doğa, coğrafya, iklim kuşakları, nebatat ve yiyecekler... İnsan ve toplumlar üzerinde belirleyici etkilere sahiptir. (İbn-i Haldun, 2004: 116-120) Batı siyaset düşüncesindeki pek çok benzeri gibi Türklerden hiç de hazzetmeyen ve Türklük ile 'Barbarlık'ı aynı bir gören Hegel içinse, anlaşılmaktadır ki, mekânın, mekinler üzerinde kader kabilinden determinist bir etkisi bulunsaydı eğer geçmişte Helenlerin uygarlık kurduğu Anadolu 'mekânında' sonraki mekinler olan Türklerin = 'Barbarların' at otlatamaması gerekirdi! (Almond, 2010: 112)

Mekân bakımından Thomas More gibi ütopyacı düşünürlere, onların 'ütöpik sosyalizm' ya da 'hayalci sosyalizm' denilen felsefelerine de göz atılabilir. 'Topos' (τόπος) antik Yunancada yer; ülke; mekân anlamına gelirken, 'utopia' olmayan/bulunmayan yer; ülke; mekân anlamını taşımaktadır. Realitede bulunmayan bir yer; bulunmayan bir mekân düşleyen ütöpikler, kendilerine tekraren mekân olarak, Platon'un izinden giderek, adayı seçerler çünkü adaların mekân özelliklerinin ütöpik düşünceleri için diğer mekânların taşımadığı güvenlik, disiplin, kapalılık gibi avantajları vardır. (Sarıca, 2017: 87-90) 'Oriental Despotism'in yazarı Wittfogel gibi kimi Marksistlere bakıldığında, onların, Batı dışı toplumların niçin 'geri' kaldıklarını teorileştirme ve 'Asya tipi üretim tarzı'nı irdeleme sadedinde mekânın en önemli bileşimlerinden biri olan *su'dan sebeplerle* hareket ettikleri görülür. (Turner, 2002: 49 – 51) Buradaki perspektife göre: Büyük çöller, stepler, tek ve büyük bir su kaynağının; nehrin varlığı ve bu suların mekân teşkilatlanmaları hususundaki yönlendiricilikleri sonucunda despotik-oryantalist yapılar ortaya çıkmaktadır.

2. BİLİM VE SANATTA DEĞİŞEN NESNELİK VE MEKÂN ALGILARI

Mekândan bahis açılan yerde, konuya Batı siyaset düşüncesinin ve felsefenin penceresinden bakılırken, sosyal bilimler yahut sosyal teoriye de kısaca atfî nazarda bulunmak gerekebilir. Bu açıdan, sosyolog Anthony Giddens'a göre, 'sosyal teoride mekân, farklı sebeplerle, ihtimaldir ki, sosyologların, çalışmalarını bir ölçüde coğrafi determinizm suçlamalarından korumak kaygılarıyla bir kenara bırakılmıştır. Sosyal bilimlere, 'ekoloji' kavramının kazandırılması da mekân algılarına dair sorunların çözümüne fazla yardım edememiştir. Zira ekoloji kavramı, bu sefer de mekân bileşimlerinin, fizik-dünyanın, sosyal-toplumsal hayatı etkileyen diğer yönleriyle karıştırılmasına yol açmıştır. Kavram, ilaveten, mekâna ait özelliklerin, toplumsal etkinliklerin oluşturulmasında tamamlayıcı bir fail unsur vasfıyla değil, sadece toplumsal etkinlik ortamı olarak ele alınması gibi yanıltıcı eğilimleri de beslemiştir.' (Giddens, 2005: 380 – 381) Sosyal teoriye yahut sosyolojiye dair bu kısa hatırlatmadan doğa bilimlerine ya da bilime gelindiğinde görülür ki, felsefe, sanat ve bilimin iç içe geçtiği alanlardan biri yine mekânla alakalıdır. Immanuel Kant'la beraber öznel algının *a priori* ve zorunlu bir formuna dönüşen mekân, daha öncesinde, Descartes ve Newton ile materyalize olup mutlaklaşmış idi. Sonraki zamanlardaysa, Bacon, Descartes, Newton gibi isimlerin katkılarıyla oluşturulan mutlakçı-kesinlikçi-nesnelci katı paradigmanın yerini, en azından '*non-öklid geometrisinin uzayında*' ve '*düzensiz süreçlerde*' Einstein, Heisenberg, Schrödinger ve akabinde de Prigogine gibi doğa bilimlerinde uzman isimlerin katkılarıyla oluşturulan kesinlikçi, belirsiz, nesnellik tartışılır bir esnek paradigma almıştır.

Nobel ödüllü bilim adamlarından Ilya Prigogine'ye göre, 'klasik bilim düzen ve kararlılığa önem veriyor idi. Oysa artık yeni bir safhada her gözlem düzeyinde salınım ve kararsızlıkların temel bir işlev gördüğü bilinmektedir. Salınım ve kararsızlık kavramlarıyla birlikte çoklu seçim ve sınırlı öngörülük kavramları da ortaya çıkmış, kaos gibi ifadeler iyice benimsenmiştir. Kuantum fiziğinde temel yasalar klasik fizikte olduğu gibi kesinlikleri değil ancak ihtimalleri ifade edebilmektedir. Geline aşamada artık bilim ile kesinlik, ihtimal ile bilgisizliği özdeşleştirmeyen yeni bir rasyonalitenin başlangıç düzleminde bulunmaktadır.' (Prigogine, 2004: 10 – 12)

Kesinlikten kesinsizliğe kayış, fizik dünyada kesinlik kadar muayyen mekânlarda kesinsizliğin de hükmünü yürüttüğünün anlaşılışı, bu realite; felsefede, Aydınlanma rasyonalizminin mutlak belirlemelerinden ve kesinlik, nesnellik, evrensellik gibi parametrelerden kuşku duyan anti-pozitivist epistemolojileri; hermeneutik, eleştirel teori, post-yapısalcılık ve post-modernizm gibi bilgi yapılarını ve/veya akademik eğilimleri, geçen miladî yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren nasıl güçlendirdiyse¹ benzer biçimde postmodern edebiyatı da öyle cesaretlendirmiştir. Nedensellik, determinizm, indirgemecilik ve rasyonellik gibi bir takım temel kavramlar ile özdeşleşmiş bulunan bilime karşı olarak, bilimin inkâr ettiği, ancak tabiatın temeldeki irrasyonelliğini temsil eden fikirler doğa bilimlerinden sosyal bilimlere, siyaset düşüncesinden edebiyata hemen her disiplinin içinde canlanmaya başlamıştır. Hayat, kader, özgürlük ve kendi—kendinelik böylece aklın ulaşamadığı gizemli bir alt—dünyanın görüntüleri oluvermiştir. ‘Kendimizi geri dönüşümlülüğün (reversibility) ve determinizmin yalnızca sınırlı, basit bazı olaylarda fiiliyata geçtiği, onun yerine geri dönüşümsüzlüğün ve rastgeleliğin egemen olduğu bir dünyada, bir ‘mekân’da bulmuş olduk.’ (Prigogine, Stengers, 1998: 39, 40) ‘Gerçeğin, çokluk, düzenli, kararlı ve dengeli olmak yerine, değişme; düzensizlik ve süreç ile fıkrdayıp kaynadığı’ (Toffler, 1998: 14) yeni felsefe ve bilim konjonktüründe, doğrudan bilim sferinin haricinde, sanat ve edebiyat cephelelerinde de rastlantının, gelişigüzelliğin, kesinsizliğin, Dadaizmin, ‘Schrödinger’in Kedisi’nin, sürrealizmin, *akış halinin*... Temellenip yaygınlaşmasında benzeri etkileri görmek mümkün olmuştur.

Yukarıda zikredilen bütün felsefe, sanat ve bilim gelişmelerinde mutlak zaman ve mutlak nedensellik algıları kadar mutlak mekân algısı da *yapıbozuma* uğratılmıştır. Bu *yapıbozum*, uluslararası yeni konjonktürle bütünleşmiştir. Şöyle ki: İkinci Dünya Savaşı’nın 1945’teki bitimi ile birlikte bir uluslararası ‘Soğuk Savaş’ dönemi başlamıştır. 1945 – 1989/1991 yılları arasında yaşanan ‘Soğuk Savaş’ dönemini takiben, hem merkezinde Rusya’nın bulunduğu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), hem de Doğu ve Güney Avrupa’da yer alıp SSCB’nin uydusu olarak görülen siyasal rejimler, bir – iki yıl içinde çözümlüp dağılmıştır. Bu çözümlüp dağılma ile beraber ‘küreselleşme’ kavramı daha çok dillendirilir olmuştur. Bu yeni dönem ile birlikte ilerleme düşüncesi ve dolayısıyla zaman, daha belirgin bir tarzda birincil eksen olmuştur. Mekân ise giderek zamandaki sıçrayış ve ilerlemelerin etkisiyle önemsizleşen, fethedilen, yıkılan, küresel ölçekte üzerinden hızla geçilebilen ve neredeyse yol halini alan bir boyuta dönüşmüştür. Nitekim küreselleşmenin temel vurgularından birinin de zamansal mesafelerin yekpareleşmesine karşın, mekânsal mesafelerin, yerlerin, coğrafyaların, kıtalararası ayrımların hiçbir engelleyiciliğinin kalmadığına yapılan vurgu olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte mekânın öneminin azaldığının düşünülmesi oldukça yaygın bir yaklaşımdır. Özcesi, Platon ve Aristoteles’ten başlayarak Batı siyaset düşüncesinde ve onun hemen yanı başında, sosyal bilimlerde ve bunlarla birlikte doğa bilimlerinden edebiyatlara değin çeşitli bilgi, disiplin ve yazım tarzlarında farklı farklı mekân anlayışları kaleme alınmış, önemini bir şekilde koruyan mekânlara ilişkin tekraren farklı farklı tasavvurlar tezahür etmiştir. Felsefeciler ve bilimciler kadar edebiyatçıların da ilgisini çeken mekân üzerine düşünceleri yakinen bilinebilecek yazarlardan biri Virginia Woolf (1882–1941)’dur. Onun doğrudan mekâna gönderme yapan bir anlatısı; bir romanı, ‘kendine ait bir oda (*A Room of One's Own*)’sı bulunmaktadır.

3. ‘KENDİNE AİT BİR ODA’ VE KADIN

Woolf, geçen miladî yirminci yüzyılın, adı Eliot, Hemingway, Joyce, Kafka, Pound, Yeats... Gibi önde gelen bir dizi başka güçlü, Batılı, modern edebiyatçısıyla birlikte değerlendirilen ve *bilinç akışı* (*stream of consciousness*) tekniği ile anılan bir yazardır. Belirtilmelidir ki, *Kendine ait bir oda* onun roman tarzındaki bir kurmacası ve varlığı ile yokluğu tartışılan bir mekân. Bu tartışılma, gerçeklik sadedinde de, diğer yokluk hallerinin bir remzi sadedinde de vuku buluyor. Bir mekânın; *Kendine ait bir oda*’nın; insanın kendine ait özel bir mekânın olup olmamasının hassaten kadınlar için anlamı nedir, mevzuu bu.

Feminizm ve/veya sosyalist feminizm denildiğinde de akla gelen isimlerden olan Woolf’da mekân sadece bir edebiyat malzemesi değildir. Woolf’un yaptığı kadim bir sorunu; kadınlık hallerini edebiyat üzerinden işlerken mekân olgu ve düşüncesini yardıma çağırarak. Yazar, geç on dokuzuncu yüzyılın ve

¹ Prigogine, kesinlik meselesinin nesnellik ile nesnellik meselesinin ise dünyada bir anlamın bulunup bulunmadığı veya dünyanın anlamlı bir ‘mekân’ olup olmadığı mevzuuyla ilgili bağı üzerine, “*Kant, Whitehead ya da Heidegger gibi büyük Batı düşünürleri, anlamı tehdit eden nesnel bir dünya görüşüne karşı insan varlığını savunmuşlardır.*” (Prigogine, 2004: 16) Demektedir ve fakat bu ‘dünya ve anlam’ konusu, incelemedeki temel mekân problemi için bakımından bir bahs-i diğer olduğu için, burada üzerinde ayrıca durulmamıştır.

erken yirminci yüzyılın İngiltere’inde, edebiyat kamusu da dâhil çeşitli kamularda erkek egemenliğini, toplumsal cinsiyet kodlamalarını, üniversitelerde, sosyal bilimlerde, felsefede, sanatta, cemiyet münasebetlerinde ve gündelik hayata sinen fark edilen-edilmeyen diğer birçok yerde toplumsal ve iktisadî statü, tabaka, sınıf gerçeklikleri bakımından alt sınıfların ve bilhassa da kadınların görünmezliğini serimlerken, kadınların *kendine ait bir odalarının* bulunmamasını da bir gerekçe yahut bir temel açıklayıcı olarak ön plana geçirir.

“Yazı yazmak isteyen bir kadının parası ve kendine ait bir odası olması gerekir” (Woolf, 2003: 6) diyen Virginia Woolf, ‘*Kendine ait bir oda*’da, erkeklik ve kadınlık hallerini, başka bir söyleyişle toplumsal cinsiyetlerin nasıl kurulup algılandıklarını irdelerken sözü Shakespeare’e de getirir ve meramını Shakespeare üzerinden ifade eder:

“... Benim üzücü bulduğum şey... On sekizinci yüzyılın öncesine kadar kadınlarla ilgili hiçbir şeyin bilinmemesiydi. Kadınlara ilişkin olarak kafamda evirip çevirebileceğim hiçbir örnek yoktu. Ben burada durmuş, kadınların Elizabeth döneminde neden şiir yazmadıklarını soruyorum. Oysaki nasıl eğitildiklerinden, kendilerine ait bir oturma odalarının bulunup bulunmadığından, yirmi bir yaşına basmamış kaç kadının çocuk sahibi olduğundan kısacası, sabah sekizden akşam sekize neler yaptıklarından emin değilim. Belli ki hiç paraları yoktu... Daha on beş - on altılarında çocuk odasından çıkar çıkmaz evlendiriliyorlardı. Bu duruma bakılırsa, aralarından biri ansızın Shakespeare’in oyunlarını yazsaydı eğer bu çok tuhaf olurdu...” (Woolf: 2003: 52)

Aynı örnekle, Shakespeare üzerinden devam edilebilir. Şöyle ki: Somut bir soruyla, ‘*Kadın William Shakespeare niçin yoktur?*’ Çünkü William Shakespeare eğer dünyaya erkek değil de kadın kimliğiyle gelseydi aslında o da *William Shakespeare* olmayacak, olamayacaktı... Bunun salt veya biricik sebebi o halinde *kendine ait bir odası* bulunmayacağından değil tabii. Bu etmen de içlerinde olmak üzere, bu sefer kendinden ‘entelektüel’ ilgiler değil kadınsı şeyler istenecekti: Dünyadan ve dışarıdaki hayattan soyutlanarak, ‘yaratıcı besleyiciliği olmayan’, biteviye kendini tekrarlayan ev işleriyle ve çocuklarla uğraşacaktı. Potansiyel yeteneklerini kuvveden fiile geçiremeyecekti. Koca beklemesi gerekecekti. Yazıyla-okumayla zaman geçirmesi hoş karşılanmayacaktı...

Adı, Aydınlanma dönemi İngiltere’sinin önemli düşünürleri arasında zikredilen ve modern bir siyasal ideoloji olarak feminizm denilince akla gelen ilk isimler içinde yer alan Mary Wellstonecraft’ın bir kadın olması hasebiyle yaşadığı toplumsal, iktisadi, siyasal, kültürel sıkıntılar da hatırlandığında kadın denilince aşılması zor muayyen kalıpların, zor muayyen algıların, bir mekânla; bir odayla dolayımınarak ifade edilen yine aşılması zor muayyen tasavvurların hüküm sürdüğü gözlerden kaçmayacaktır. Woolf’un kendi ifadesiyle:

“*Düşsel planda kadın son derece önemlidir; gerçek yaşamda ise tümüyle önemsiz. Kadın, şiiri bir baştan öbür başa kaplar; tarihteyse hiç görülmez. Kurmaca yazında kralların ve fatihlerin yaşamlarına hükmeder; gerçek yaşamda ailesinin parmağına bir yüzük geçirdiği herhangi bir oğlanın kölesidir. Kurmaca yazında en esin dolu sözler, en derin düşünceler kadının dudaklarından dökülür; günlük yaşamdaysa kadın, hemen hemen hiç okuyup yazmaz ve kocasının malıdır.*” (Woolf, 2003: 50)

Okudukça belirginleşmektedir ki, “*kadın var mıdır?*”, sorusu, ‘var’lığa dair soru, yazarda ‘var’lık-bilimsel yahut ontolojik olmaktan öte bir epistemolojik problematiktir. Kadına ilişkin bilgi, onun hakikatliğinden, ona değgin tasvirlerin, anlatıların varlığından, doğruluğundan... Sudur ediyor ise eğer o niçin yoktur, niçin gölgededir? Edebiyatta, entelektüel yaşamda, sosyal bilimlerde, felsefede; kadına ait bilginin kaynağı nedir? Kadın madem vardır niçin yüzyıllardır böyle *tarihte hiç görülmez* (Woolf, 2003: 50-51) ve niçin yüzyıllardır yine böyle ‘yok’ hal(in)dedir?

Anlaşılmaktadır ki, ‘Shakespeare gibi bir dahi; köle gibi çalışan, hiç eğitim görmemiş ve hizmet sunmakla yükümlü insanlar (kadınlar!) arasında/n doğmuyor. İngiltere’de görece alt toplumsal tabakalara-sınıflara tekabül eden Saksonlar ve Bretonlar arasında doğmamıştı. İşçi sınıfı arasından da bir Shakespeare doğmuyor.’ Ve fakat bu reel iktisadi ve toplumsal şartlar itibarıyla yazarın özelinde durum aslında biraz daha fazla karışık gibidir. Zira Woolf, ‘On dokuzuncu yüzyıl başlarına değin, anne ve babası olağanüstü zengin ya da çok soylu olmadıkça, bir kadının kendine ait bir odaya sahip bulunmasının imkânsız’ olduğunun altını çizmekle ve ‘yoksulluğun zihin üzerindeki etkilerine dair kafa

yormuş olmakla' birlikte (Woolf, 2003: 27, 55, 59) kendi anne-babası ona hayli avantajlı bir yaşam sağlamış durumdadır. Yazarın ayrıcalıkları vardır. En başta da 'kendine ait bir oda'sı! Okuma-yazma için gereken zamandan, maddi imkânlardan yoksun değildir. Evde yemek pişiren, temizlikle uğraşan, çeşitli ihtiyaçları gideren hizmetçiler, erkek uşaklar söz konusudur.

Antik Yunan'ın Platon ve Aristoteles gibi köle sahibi olan filozofları yahut bilgeleri nasıl ki köleci üretim tarzını boş zaman artırımı için, boş zaman artırımını da idarî, hukukî, siyasi... İşlerle uğraşmak, makbul bir 'vatandaş olmak' için (Ki, Aristoteles, oraya başka bir kentten, bir başka mekândan geldiği için, 'yabancı' olarak görülüp Atina'lı vatandaş sayılmamıştır!) bir ön şart olarak gördüler, felsefe, sanat ve bilimlerle ilgili eserlerini ortaya böylece koydularsa benzeri bir durum neredeyse Woolf için de temin edilmiştir. 'Yaratıcı besleyiciliği olmayan ve biteviye kendini tekrarlayan' işlerle uğraşacak başka birileri; uşaklar ve hizmetçiler onun yaşamında da hiç de eksik değil. Bu durum, Marksizmin kurucularından Engels'i de hatırlatabilir. Engels'in babası bir tekstil fabrikatörüydü ve kendisi 'burjuva-kapitalist' bir dünya için(d)e doğmuştu ama 'maddi' dünyası, biçimlendirilmesinde kendisinin de etkin olduğu Marksizme uygun tarzda bilinç dünyasını belirlememiştir. Tam tersi olmuştur. Onun için, Marx ile kendi teorilerini, bizzat kendi zihniyeti ve yaşamı tekzip etti ve Hegel'in dediğince bilinç maddi hayatı şartlandırdı. Woolf'da da bu açıdan bir parça benzerlik söz konusudur. Onun da *bilinç akışını* tayin eden hayatın maddi şartları değildi. Özcesi, Woolf, yaşamlarını kurmak, görünür hale gelmek, meslek edinmek... İsteyen kadınların ne kadar da çok engeli aşmak zorunda kaldıklarını *kurmacanın*; romanın; anlatının imkânlarını da kollayarak bir oda, bir mekân üzerinden ortaya dökmekte ve engellerden biri de hem gerçeklik hem remiz anlamında kendine ait bir oda(nın bulunmaması) olmaktadır. Kendine ait bir oda der, o... Ne olursa olsun, eviniz değil, oturma odanız değil, yatak odanız değil, çocuklarınızın odası değil, bir kadın olarak kendinize ait bir oda!

4. NICOLE KIDMAN İLE 'SAATLER' VE VIRGINIA WOOLF

Nicole Kidman, V. Woolf da dâhil üç kadının yaşamlarından kesitler sunan 'Saatler' (Hours) adlı filmde Woolf'u canlandırmıştır. *Hours*, varoluşsal problemleri yönüyle izlerken -uyarlandığı eserin dışında- sadece 'Kendine ait bir oda'nın değil, Oğuz Atay'ın 'Tutunamayanlar'nın da göz önünde tutulabileceği bir film. Filmde başta Merly Streep ve Julianne Moore gibi başka iki güçlü kadın oyuncu daha rol almış. Kidman, rolünde biraz pasaklı bir kadın ama aslında Woolf, hem 'Hours'daki gibi pasaklı bir kadın değilmiş hem de -takma burunlu- Kidman'dan çok daha güzel imiş.² Kidman burada seyircinin karşısına 'Kendine ait bir oda'daki kurguyu tamamlayan bir portre olarak çıkıyor.

Filmde Kidman'ın dolayısıyla da gerçek hayatta Woolf'un ruhsal sorunları, intihar teşebbüsleri ve bir erkekle evli olmakla birlikte hemcinslerine karşı 'sevicilik' doğrultusunda 'kuvvetli ilgileri' var. Filmde, birbirinden yalıtılmış görünen ama iç göndermelerle nihayetle bütünleşikleşen cinsellik, aşk, evlilik, kadınlık halleri, dostluklar, kadınlara mahsus ayrıntı düşkünlükleri, sıra dışılıklar, delilikler, saplantılar psikik bozukluklar, sevicilik, feminizm... Hâsılı, bir hayata dair ve dâhil olan şeyler kendini öne çıkartan temalar oluyor. Bütün bu dekor ve manzaraya da, tekrar belirtmek gerekirse eğer, bir mekân, 'Kendine ait bir oda' meselesi üzerinden ulaşılabiliyor.

5. SONUÇ

Mekân olgusuna yönelik felsefeler, Batı siyaset düşüncesinin yönetim, siyaset, monarşi, yasalar ve Hıristiyanlık—devlet ilişkileri gibi en önde gelen; birincil konuları arasında yer almamaktadır! Ve fakat hal böyle olmakla beraber, mekân felsefeleri, siyasal düşünceler için her daim tamamlayıcı ve diğer vakıaların tahlilini kolaylaştırıcı bir niteliği haizdir. Örneğin, devletten bahsedildiğinde esasta bir çeşit mekândan da bahsedilmiş olunmaktadır. Siyasal iktidardan söz açıldığında, o iktidarın kendisinde kuvveden fiile geçirilmesi hedeflenen yine bir mekânın varlığı ön kabul edilmektedir. Kamusal alan, özel alan, sivil toplum gibi problematikler de bir şekilde mekân dolayımında irdelenip tartışılmaktadır. Batı siyaset düşüncesi denildiğinde üzerinde durulması gereken mekân, diğer bilimsel disiplinler ve

² ABD'de 2002 yılında, Türkiye'de ise 2003'te gösterime giren filme ilişkin ayrıntılı bilgi, görsel malzemeler ve video kayıtları için şuraya bakılabilir: <https://www.imdb.com/title/tt0274558/> (06.05.2019 tarihinde alındı.) Filmin hemen daha ilk dakikalarında yer alan çarpıcı ve enterasan sahnelerinden biri ise şöyledir: Virginia Woolf, intihar etmek için suya giriyor, suda ağırlık yapması için taşları kullanıyor, ceplerini taşlarla dolduruyor ve neticede bir müddet sonra boğuluyor. Boğularak ölüyor. Değerli şair ve mütefekkir İsmet Özel'in kitaplarından birinin başlığı 'Taşları yemek yasak' idi. Yani: 'taşları yemek yasak', peki 'boğulmak için kullanmak'? Ayrıca bu çarpıcılığı şahsî bir hatıra ve gözlem ile tamamlayalım: Çeyrek asır önce askerlik yaptığım kışla'nın bahçesinin içinden Yeşilirmak'ın hayli coşkun bir kolu geçiyordu ve onun kenarındaki bir askerî levhada kalınlaştırılmış koyu harflerle aynen şu ibare yer alıyordu: "Suda boğulmak yasaktır – Komutanlık."

zihinsel uğraşların içinde de ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede edebiyatın ve onun bir çeşidi olarak romanın da mekâna duyarsız kalmadığı görülmüştür. Batı ve dünya edebiyatının bilinen bir ismi olarak V. Woolf'un kaleme aldığı 'Kendine ait bir oda'ya, yukarılarda zikredildiğince mekânın önemi bakımından da atfi nazarda bulunabilmektedir.

Batı siyaset düşüncesi ve Batı edebiyatı, nihayetinde aynı kültür ve uygarlık havzasına dâhil oldukları için aralarına sonul kertede bir uçurum girmemekte, onlar, farklı bilgi yapıları ya da disiplinler olarak aynı konu ve benzer bakış açıları üzerinden bir araya gelebilmektedir. Bu bir araya gelme hadisesine, yukarılardaki atıflardan çıkarsanabileceği üzere zaman zaman doğa bilimlerinin de dâhil olduğu görülmektedir. Nitekim bu incelemede, V. Woolf'un 'Kendine ait bir oda' meselesi üzerinden kale(me) aldığı mekân meselesinin ta başlangıcından itibaren Batı siyaset düşüncesinde de varolduğu ve hem işbu Batı siyaset düşüncesinin hem de Batı edebiyatından bir örnekle Woolf'un mekân felsefelerinin birlikte mütalaa edilmesinin, ilgili literatürler itibarıyla ortaya yeni perspektifler konulmasını mümkün kılabilceği gösterilmek istenmiştir.

KAYNAKLAR

- ALMOND, I. (2010), *History of Islam in German Thought From Leibniz to Nietzsche*, Routledge, NY – USA.
- ARISTOTELES, (2017), *Politika*, (Türkçesi: Furkan Akderin), Say Yay. İstanbul.
- BERİŞ, H. E. (2016), Montesquieu Kuvvetler Ayrılığı Kuramı, BERİŞ, H. E. ve DUMAN, F. (2016), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Orion Kitabevi, Ankara.
- DUMAN, F. (2016), Alexis De Tocqueville Demokratik Devrimin Paradoksu: Özgürlük ve Eşitlik Sarmalı, BERİŞ, H. E. ve DUMAN, F. (2016), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Orion Kitabevi, Ankara.
- EBENSTEIN, W. and EBENSTEIN, A. (2000), *Great Political Thinkers Plato to the Present*, Thomson-Wadsworth, USA.
- GIDDENS, A. (2005), *Sosyal Teorinin Temel Problemleri* (Türkçesi: Ümit Tatlıcan), Paradigma Yay. İst.
- <https://www.imdb.com/title/tt0274558/> (06.05.2019 tarihinde alındı.)
- İBN-İ HALDUN, (2004), *Mukaddime Birinci Cilt*, (Türkçesi: Halil Kendir), Yeni Şafak Yay. İst.
- MONTESQUIEU, Charles-Louis de, (1873), *The Spirit of the Laws* (Trans: Thomas Nugent), Ebenstein, William – Ebenstein, Alan, (2000), *Great Political Thinkers Plato to the Present*, Thomson-Wadsworth, USA.
- ÖZEL, İ. (2011), *Of Not Being A Jew*, Şule Yay. İst.
- PRIGOGINE, I. (2004), *Kesinliklerin Sonu Zaman, Kaos ve Doğa Yasaları*, (Türkçesi: İbrahim Şener), İzdüşüm Yay. İst.
- PRIGOGINE, I. ve STENGERS, I. (1998), *Kaostan Düzene*, (Türkçesi: Senai Demirci), İz Yay. İst.
- SARICA, M. (2017), *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, Milenyum Yay. İst.
- TOFFLER, A. (1998), Takdim, Bilim ve Değişme, içinde: Prigogine Ilya, Stengers, Isabella, (1998), *Kaostan Düzene*, (Türkçesi: Senai Demirci), İz Yay. İst.
- TURNER, B. S. (2002), Asya Toplumu (Türkçesi: Nail Satlıgan), Bottomore, Tom, *Marksist Düşünce Sözlüğü*, İletişim Yay. İst.
- WOOLF, V. (2003), *Kendine Ait Bir Oda* (Türkçesi: Suğra Öncü), İletişim Yay. İst.